

کتاب برگزیده سال حوزه ۱۳۷۹

موضوع: فقه سیاسی: ۱۴ (فقه و حقوق: ۱۶۵)

گروه مخاطب:

- عمومی

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۸۶۵

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۲۱۶۱

جوان آرسته، حسین، ۱۳۳۴ -  
مبانی حکومت اسلامی / حسین جوان آرسته. - [ویراست: ۳]. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و  
نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۶.

۳۲۷ ص. : جدول. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۸۶۵) (فقه سیاسی: ۱۴ - فقه و حقوق: ۱۶۵)  
ISBN 978 - 964 - 548 - 529 - 8 - ۳۰۰۰۰ ریال: ۸

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.  
ص.ع. به انگلیسی: Hosayn Javān Ārāste, Mabāniye Hokūmat-e Eslāmī  
[Fundamentals of the islamic state]

کتابنامه: ص. [۳۲۱] - ۳۲۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.  
چاپ پنجم: ۱۳۸۶.  
۱. اسلام و دولت. ۲. اسلام و سیاست. ۳. ولایت تقیه. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.  
مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷/۱۸۳۲

۲۹۷/۱۸۳۲

۱۳۸۶

# مبانی حکومت اسلامی

ویرایش سوم

حسین جوان آراسته

بوستاق  
۱۳۸۶

www.ketab.ir

# بوستان کتاب

## مبانی حکومت اسلامی

- نویسنده: حسین جوان آراسته
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلام حوزه علمیه قم)
- چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: پنجم / ۱۳۸۶
- شمارگان: ۲۰۰۰ • بها: ۳۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ✓ دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا (صفائیه)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵-۷، نامبر: ۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۷۷۴۴۲۲۶
- ✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهار راه شهدا (هر ضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان فلسطین جتویی، دست چپ کوچه دوم (پشن)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵
- ✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگه نظر خواهی آثار اتهای کتاب)

پست الکترونیک: [E-mail:info@bustaneketab.com](mailto:info@bustaneketab.com)

دریافت پیام کوتاه (SMS) فعلا با حروف لاتین: ۱۰۰۴۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از تمام همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند از جمله:

- اعضای شورای بررسی آثار • دیر شورای کتاب: جواد آهنگر • ویراستار: اسماعیل آتابایی • کنترل ویرایش: محمد تقویان و ابوالفضل طریقه دار • چکیده انگلیسی: اصغر سلطانی، عبدالمجید مطوریان • چکیده عربی: سهیله خائفی • فنی: مصطفی محفوظی
- حروف نگار: الهام قره گزلو • اصلاحات حروف نگاری و صفحه آرا: احمد اخلی • نمونه خوانی: علی میری، محمد دانشی، جلیل حبیبی و سید علی قائمی • کنترل نمونه خوانی: محمد جواد مصطفوی • کنترل فنی صفحه آرای: سید رضا موسوی منش • نظارت و کنترل: عبدالهادی اشرفی • طراح جلد: مسعود نجابتی • آماده سازی: حسین محمدی • سفارشات چاپ: علی علیزاده و امیر حسین مقدم منش • امور چاپ: سید رضا محمدی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.
- رئیس مؤسسه
- سید محمد کاظم شمس

## فهرست مطالب

۱۳	.....	مقدمه
<b>بخش اول: اسلام و سیاست</b>		
۱۹	.....	طرح بحث
۲۱	.....	فصل اول: رابطه اسلام و سیاست
۲۱	.....	تعریف سیاست
۲۱	.....	تعریف دین
۲۲	.....	هدف دین
۲۲	.....	نقش دین
۲۳	.....	ویژگی های دین اسلام
۲۳	.....	۱. حقانیت
۲۴	.....	۲. جامعیت
۲۵	.....	۳. جهان شمولی
۲۵	.....	۴. جاودانگی
۲۶	.....	دلایل رابطه اسلام و سیاست
۲۷	.....	۱. جامعیت

۲۸	۲. تأسیس حکومت
۳۹	۳. خلافت و امامت
۳۹	۴. ولایت و قضاوت
۳۰	۵. جهاد و شهادت
۳۱	۶. مبارزه با کفر و طاغوت
۳۲	۷. نفی سلطه پذیری
۳۳	۸. امر به معروف و نهی از منکر
۳۵	۹. نظام حقوقی و اجرای حدود الهی
۳۶	۱۰. معاملات و امور اقتصادی
۳۸	نتیجه
۳۹	گزیده مطالب
۴۱	فصل دوم: سکولاریسم
۴۱	سکولاریسم در غرب
۴۲	سکولاریسم در کشورهای اسلامی
۴۶	گزیده مطالب
۴۷	فصل سوم: نقد سکولاریسم اسلامی
۴۷	الف) نفی حکومت در اسلام
۵۰	ب) تقابل میان امامت و خلافت
۵۴	ج) تفاوت میان امور و حیانی و امور سیاسی
۵۸	د) خدشه دار شدن قداست دین
۶۱	گزیده مطالب

۶۳	فصل چهارم: اسلام و دموکراسی
۶۴	امتیازهای دموکراسی
۶۵	اشکال‌های دموکراسی
۶۸	امکان‌سازش دموکراسی با دین
۶۹	شورا و دموکراسی
۷۰	شورا در حوزه مباحث
۷۲	اکثریت در چارچوب شریعت
۷۶	گزیده مطالب
۷۷	خلاصه مباحث بخش اول
۸۱	پرسش
۸۱	پژوهش
۸۲	منابع تکمیلی بخش اول برای مطالعه بیشتر

### بخش دوم: حاکمیت و ولایت

۸۵	طرح بحث
۸۷	فصل اول: حاکمیت و ولایت خداوند
۸۹	مفهوم ولایت
۹۰	ولایت تکوینی و تشریحی
۹۱	ولایت عامه و خاصه
۹۱	الف) ولایت عامه و خاصه از نظر افراد تحت ولایت
۹۳	ب) ولایت عامه و خاصه از نظر شئون افراد تحت ولایت
۹۳	چند نکته

۹۶	گزیده مطالب.....
۹۹	فصل دوم: ولایت پیامبران و امامان.....
۹۹	الف) ولایت پیامبران.....
۱۰۱	ابعاد ولایت.....
۱۰۱	۱. مرجعیت دینی.....
۱۰۲	۲. صلاحیت قضایی.....
۱۰۲	۳. زعامت سیاسی.....
۱۰۴	ب) ولایت امامان.....
۱۰۵	تعریف امامت.....
۱۰۶	دلایل امامت.....
۱۰۶	۱. امامت استمرار نبوت.....
۱۰۸	۲. آیات.....
۱۱۰	۳. روایات.....
۱۱۱	ویژگی های امام.....
۱۱۳	جایگاه امامت.....
۱۱۶	خلافت و امامت.....
۱۲۰	بیعت و امامت.....
۱۲۱	تعریف بیعت.....
۱۲۱	بیعت مشروع و بیعت نامشروع.....
۱۲۲	آثار سیاسی و اجتماعی بیعت.....
۱۲۳	آثار کلامی و فقهی بیعت.....
۱۲۵	بیعت و نظریه انتخاب.....

۱۲۷	..... نقش انتخابات در نظام سیاسی اسلام
۱۳۱	..... گزیده مطالب
۱۳۳	..... فصل سوم: ولایت فقیهان
۱۳۵	..... الف) دلایل عقلی
۱۳۶	..... تقریر اول
۱۳۹	..... تقریر دوم
۱۴۰	..... تقریر سوم
۱۴۱	..... تقریر چهارم
۱۴۴	..... ب) دلایل نقلی
۱۴۴	..... ۱. مقبوله عمر بن حنظله
۱۵۲	..... ۲. مشهوره ابو خدیجه
۱۵۶	..... ۳. تویح مبارک امام زمان (عج)
۱۶۴	..... ۴. صحیحۃ قداح
۱۶۸	..... ۵. موثقه سکونی
۱۷۱	..... ۶. روایات دیگر
۱۸۰	..... نتیجه گیری
۱۸۱	..... گزیده مطالب
۱۸۳	..... خلاصه مباحث بخش دوم
۱۸۷	..... پرسش
۱۸۸	..... پژوهش
۱۸۹	..... منابع تکمیلی بخش دوم برای مطالعه بیشتر

## بخش سوم: فقیهان و حکومت

۱۹۳	طرح بحث
۱۹۷	فصل اول: نظریه حسیه
۲۰۲	نکاتی در زمینه حسیه
۲۰۳	گزیده مطالب
۲۰۵	فصل دوم: نظریه انتخاب
۲۰۶	اصول نظریه ولایت انتخابی فقیه
۲۱۲	دو نتیجه مهم نظریه انتخاب
۲۱۳	نقد نظریه انتخاب
۲۱۵	گزیده مطالب
۲۱۷	فصل سوم: نظریه انتصاب
۲۱۷	الف) ولایت انتصابی مقیده
۲۱۹	ب) ولایت انتصابی مطلقه (عامه)
۲۲۰	ولایت مطلقه در آرای فقیهان شیعه
۲۲۸	مفهوم ولایت مطلقه
۲۳۰	حدود ولایت مطلقه
۲۳۱	رابطه احکام شرعی و احکام حکومتی
۲۳۵	اصول نظریه ولایت انتصابی فقیه
۲۴۲	اصول مشترک دو نظریه انتصاب (نصب) و انتخاب
۲۴۵	گزیده مطالب

۲۴۷	..... پرسش
۲۴۷	..... پژوهش
۲۴۸	..... منابع تکمیلی بخش سوم برای مطالعه بیشتر
۲۴۹	..... پیوست اول: نیم‌نگاهی به نظام‌های سیاسی
۲۵۰	..... طبقه‌بندی نظام‌های سیاسی
۲۵۱	..... ۱. طبقه‌بندی بر اساس حاکمیت
۲۵۳	..... رژیم‌های سلطنتی
۲۵۵	..... رژیم‌های جمهوری
۲۵۶	..... جمهوری اسلامی
۲۵۷	..... ۲. طبقه‌بندی بر اساس توزیع قدرت عمومی (تفکیک قوا)
۲۵۸	..... تفکیک قوا در جمهوری اسلامی ایران
۲۶۱	..... ۳. طبقه‌بندی بر اساس احزاب سیاسی
۲۶۴	..... واکنش مردم در برابر احزاب
۲۶۴	..... ۴. طبقه‌بندی بر اساس نقش دین در نظام سیاسی
۲۶۶	..... جدول مقایسه نظام‌های سیاسی
۲۷۵	..... پیوست دوم: دین و آزادی
۲۷۵	..... آزادی تکوینی، آزادی تشریحی
۲۷۷	..... آزادی و آزادگی
۲۷۹	..... آزادی مشروع و آزادی نامشروع
۲۸۰	..... دولت و آزادی
۲۸۱	..... آزادی در قانون اساسی

۲۸۵	پیوست سوم: دین و جامعه مدنی
۲۸۶	ویژگی های جامعه مدنی
۲۸۶	۱. قانون مداری
۲۸۷	۲. تکثرگرایی
۲۸۷	۳. فردگرایی
۲۸۸	۴. نسبی گرایی
۲۸۸	۵. نفی ایدئولوژی
۲۸۹	جامعه مدنی دینی
۲۹۳	اصطلاح نامه
۳۲۱	کتاب نامه

﴿الَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ۚ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا﴾؛<sup>۱</sup>

آیا ندیدی خدا چگونه مثل زده سخنی پاک که مانند درختی پاک است که ریشه‌اش استوار و شاخه‌اش در آسمان است؟ میوه‌اش را هر دم به اذن پروردگارش می‌دهد.

۱. بی‌شک انقلاب اسلامی ایران از بزرگ‌ترین انقلاب‌های جهان است که سر منشأ تحولات گسترده سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در جامعه بزرگ بشری امروز، بوده و خواهد بود. زلزله عظیمی که در شرق اسلامی در دهه‌های پایانی قرن بیستم به وقوع پیوست، هر دو قطب غرب سرمایه داری و شرق سوسیالیستی را به سختی تکان داد و نظریه پردازان علوم سیاسی را متوجه ظهور قدرتی در برابر ابرقدرت‌های زمان نمود. این قدرت چیزی جز قدرت دین نبود که پس از قرن‌ها انزوا و حاشیه نشینی بار دیگر ایفاگر نقش برتر و ممتاز خویش در عرصه زندگی سیاسی انسان می‌شد. در سده گذشته انقلاب‌های ضد استبدادی مشروطه و ضد استعماری ملی شدن نفت، گرچه از عنصر مکتب و رهبری دینی نیز برخوردار بودند - و همین امر در پیدایی و شکوفایی این نهضت‌ها سهمی اساسی داشت - اما دلیل اصلی ناکامی و عدم توفیق آنها را باید در فاصله گرفتن از مکتب و نادیده گرفتن قدرت آن و انحراف از مسیر عزت اسلامی دانست.

ملت بزرگ و هوشمند ایران به خوبی از تجربه‌های ناموفق گذشته درس گرفت و این بار انقلابی را بنیان نهاد که ویژگی اصلی آن اسلامی بودن است. انقلاب اسلامی با سرعت و وسعت شگفت‌انگیزی در خارج از مرزهای جغرافیایی خود نفوذ کرد و پیام خویش را که پیام عزت، کرامت، آزادی و حریت، عدالت و در یک کلام پیام رویکرد به دین بود با صدایی رسا در جهان طنین افکن نمود. اینک که این انقلاب دو دهه پر فراز و نشیب از عمر خویش را سپری کرده است، در نام‌گذاری آن به عنوان «انقلاب مادر» تردیدی نمی‌توان کرد. ایران پس از انقلاب اسلامی در سطح ملی و بین‌المللی مرکز ثقل تحولاتی قرار گرفته که به طور مستقیم و غیر مستقیم بر جامعه جهانی تأثیرگذار بوده است. میزان این تأثیرگذاری را می‌توان از حجم گسترده اقدامات انجام شده با هدف براندازی این انقلاب در داخل و خارج محاسبه کرد. شاید بتوان این خصیصه را نیز از مختصات چنین انقلابی بر شمرد.

۲. تحلیل‌گران غربی با ذهنیتی که از نقش مذهب در قرون وسطی و نارضایتی مردم از عملکرد دین و کلیسا در جامعه دارند در این اندیشه‌اند که چگونه یک انقلاب مکتبی با پشتوانه عظیم مردمی به وقوع پیوسته و در گذر زمان هر گاه که اراده کرده، امواج میلیونی از قشرهای گوناگون جامعه را به میدان آورده است.

تفاوت‌های بنیادین میان مسیحیت تحریف شده و نحوه کارکرد رهبران کلیسا با مکتب‌رهایی بخش اسلام و روحانیت، موجب شده است تا برخی دانشمندان غربی به مطالعه جدی اسلام و نظام سیاسی آن پردازند.

۳. نظام سیاسی اسلام بر دو پایه اساسی بنا نهاده شده است: پایه نخست، رابطه «دین و سیاست» و پایه دوم، بررسی «حاکمیت و ولایت». نظریه‌های ارائه شده از سوی اندیشوران دینی نیز در ارائه تصویری از این مبانی بسیار حایز اهمیت است. از این رو، کتاب مشتمل بر یک مقدمه، و سه بخش است: بخش اول به مباحث اسلام و سیاست می‌پردازد؛ بخش دوم به حاکمیت و ولایت و بخش سوم به نظریه‌های فقها در ارتباط با حکومت اختصاص یافته است.

۴. در پایان کتاب سه پیوست وجود دارد. پیوست اول برای آشنایی با سایر نظام‌های سیاسی، نیم‌نگاهی به این نظام‌ها دارد. رابطه دین با آزادی و جامعه مدنی نیز به لحاظ اهمیت و ارتباط آنها با مباحث کتاب، بررسی شده است.

۵. از آن‌جا که در تدوین این اثر، آموزشی بودن آن مورد توجه بوده است، مباحث آن را به شیوه زیر ارائه کرده‌ایم:

- ارائه گزیده‌ای از مطالب هر فصل در پایان آن.

- آوردن چکیده‌ای از کل مباحث هر بخش در پایان بخش.

- طرح سؤالاتی در دو قسمت پرسش (مربوط به متن) و پژوهش (خارج از متن) در پایان هر بخش.

- استفاده از منابع دست اول در حد امکان.

- معرفی منابع تکمیلی مربوط به هر بخش جهت مراجعات پژوهشی در پایان هر بخش.

۶. اصطلاحات به کار رفته در کتاب با علامت \* مشخص گردیده و در پایان کتاب تحت عنوان «اصطلاح‌نامه» به صورت الفبایی و در حد امکان با معادل‌های انگلیسی و عربی تعریف و در پاره‌ای موارد تحلیل گردیده‌اند.

۷. در ترجمه آیات قرآن کریم، از ترجمه ممتاز آقای محمدمهدی فولادوند استفاده شده است.

۸. مطالب کتاب در حد سه واحد درسی تنظیم شده است و در تدریس آن ضمن تأکید بر اضافه نمودن مباحث پیوست اول پرسش از آیات و روایات (به جز آیات و روایات کلیدی)، جدول‌ها و سند روایات توصیه نمی‌گردد.

۹. کتاب حاضر اولین متن آموزشی در زمینه «مبانی حکومت اسلامی» است و گام اول طبیعتاً با کاستی‌ها و احیاناً اشکالاتی همراه خواهد بود. از این رو، نگارنده پیشنهاد‌های صاحب‌نظران را به دیده منت می‌پذیرد.

۱۰. در آغاز دهه سوم انقلاب که مقارن با یکصدمین سالگرد تولد معمار بزرگ انقلاب،

پرچمدار اسلام ناب محمدی ﷺ، نادره دوران و برپاکننده جمهوری اسلامی در ایران حضرت امام خمینی علیه السلام است، این ناچیزترین اقدام به پیشگاه با عظمت آن سفر کرده که صد قافله دل همراه اوست، هدیه می‌گردد. پی‌گیری‌های فاضل. محترم حجة الاسلام آقای احمد دیانی از ابتدا تا انتها بی‌گمان در تدوین این اثر سهمی اساسی داشته است که این قلم از عهده سپاس آن بر نمی‌آید. هم‌چنین بر خود لازم می‌دانم از همه عزیزان مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) که در ویرایش و آماده‌سازی و نشر این اثر، تلاش وافر کرده‌اند، تشکر نمایم.

حسین جوان آراسته

قم - بهمن ۱۳۷۸